

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

Kirsten Hoffmann, Gerd-Bodo Reinert von Carlsburg

Θέση

Οι εκπαιδευτικές διαδικασίες στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών έχουν μεγαλύτερη αξία απ' ό,τι οι διαδικασίες αυτοεπιμόρφωσης. Απαιτούν χώρο ελεύθερης δράσης και ποικίλες προτάσεις, που να καθιστούν δυνατή μια προσανατολισμένη στην ουσία και αυτοπροσδιοριζόμενη κατάρτιση των επαγγελματιών πρόποθέσεων του εκπαιδευτικού επαγγέλματος. Η έρευνα και η διδασκαλία πρέπει να συνδεθούν μεταξύ τους με πιο αποτελεσματικό τρόπο και σε στερεότερη βάση.

Στα περισσότερα κρατίδια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας οι σπουδές για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού και των δύο σχολικών βαθμίδων υλοποιούνται στο Πανεπιστήμιο και είναι δομημένες ανάλογα με τη σχολική βαθμίδα. Εξαιρέση αποτελούν τα Κρατίδια Baden-Württemberg, Schleswig-Holstein και Thüringen, στα οποία για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών του Δημοτικού, του Κύριου Σχολείου, του Πρακτικού Σχολείου και των Ειδικών Σχολείων αρμόδιες είναι οι Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές. Το Κρατίδιο του Baden-Württemberg διαθέτει έξι Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές, οι οποίες όμως δεν καταρτίζουν τους εκπαιδευτικούς του Γερμανικού Γυμνασίου. Φροντίζουν, ωστόσο, για την εκπαίδευσή τους σε συνεργασία πάντα με το πλησιέστερο Πανεπιστήμιο, όπως γίνεται π.χ. στη δική μας περίπτωση, με το Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης. Το Κρατίδιο του Schleswig-Holstein διαθέτει Πανεπιστήμιο για Παιδαγωγικές Επιστήμες, όπου συγχρόνως εκπαιδεύονται και οι εκπαιδευτικοί για τα ΤΕΕ. Το Erfurt διαθέτει μια Ανώτατη Παιδαγωγική Σχολή, χωρίς να προστομάζει εκπαιδευτικούς για το Γερμανικό Γυμνάσιο. Ωστόσο, σε λίγο καιρό θα συγχωνευτεί με το καινούργιο Πανεπιστήμιο το οποίο πρόκειται να λειτουργήσει και θα είναι υπεύθυνο για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών όλων των σχολικών βαθμίδων.

Μετά τις σπουδές τους στις Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές ή στο Πανεπιστήμιο (I. Staatsexamen) οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί εκπαιδεύονται

για 1,5-2 χρόνια σε δημόσια σχολεία και σε σεμινάρια υπό την εποπτεία της Πολιτείας. Η Πολιτεία, δηλαδή, δίνει την άδεια άσκησης του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού και διορίζει τους εκπαιδευτικούς σε δημόσια σχολεία. Στα όσα αναφέρθηκαν οφείλει κανείς να προσθέσει ότι, αν κάποιος εκπαιδευτικός δεν έχει το κρατικό πτυχίο της δεύτερης φάσης, δεν μπορεί να διοριστεί και να εργαστεί ως δημόσιος υπάλληλος εφ' όρου ζωής.

Αν θελήσει κανείς να μελετήσει συγκριτικές έρευνες που αναφέρονται στη δομή των σπουδών των εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών που έχουν πάρει το πρώτο κρατικό πτυχίο και στην ικανοποίηση των εκπαιδευτικών που παρακολουθούν μαθήματα για να αποκτήσουν το δεύτερο κρατικό πτυχίο, θα διαπιστώσει ότι δεν υπάρχουν και τόσο μεγάλες διαφορές ανάμεσα στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της πρώτης φάσης, που είναι προσανατολισμένη περισσότερο σε σπουδές ακαδημαϊκού επιπέδου, και της δεύτερης, που είναι προσανατολισμένη στην εκπαιδευτική πράξη. Κατά βάση και τα δύο Προγράμματα Σπουδών εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών έχουν αδύνατα σημεία.

Τα δυνατά σημεία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης των μελλοντικών εκπαιδευτικών είναι ότι αυτοί καταρτίζονται επιστημονικά και ακαδημαϊκά τόσο στα γνωστικά αντικείμενα που επέλεξαν να σπουδάσουν και που πρόκειται να διδάξουν αργότερα στο σχολείο, όσο και στις Κοινωνικές (Θεωρητικές) Επιστήμες, όπως είναι η Παιδαγωγική ή η Ψυχολογία και η Κοινωνιολογία ή η Φιλοσοφία. Η Παιδαγωγική και η Ψυχολογία, ως δεύτερος σημαντικός επιστημονικός κλάδος τον οποίο επιλέγουν και στον οποίο καταρτίζονται οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, διαφοροποιούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από κρατίδιο σε κρατίδιο και από βαθμίδα σε βαθμίδα. Το ίδιο συμβαίνει και με τον αριθμό των εξαμήνων φοίτησης. Κατά μέσο όρο η φοίτηση των μελλοντικών εκπαιδευτικών διαρκεί οκτώ με εννέα εξάμηνα, στο κρατίδιο του Baden-Wuerttemberg διαρκεί ένα εξάμηνο λιγότερο.

Στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και των δύο σχολικών βαθμίδων η διδακτική κατάρτιση που αποκτούν οι εκπαιδευτικοί υστερεί σε σύγκριση με τις εξειδικευμένες επιστημονικές γνώσεις που αποκτούν στο γνωστικό τους αντικείμενο. Η διδακτική έρευνα στο Πανεπιστήμιο δεν έχει καμιά θέση και βρίσκεται συχνά πίσω από τις επιστημονικές θεωρίες. Τα πράγματα είναι κάπως καλύτερα στις Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές, σε ό,τι αφορά τον διδακτικό τομέα. Η σύνδεση, ωστόσο, με τη σχολική πράξη δεν επιτυγχάνεται σε ικανοποιητικό βαθμό σε κανένα Πρόγραμμα Σπουδών. Εξάιρεση αποτελεί μια προσπάθεια που γίνεται στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών του Γερ-

μανικού Γυμνασίου στο Baden-Württemberg, όπου μετά το τρίτο εξάμηνο φοίτησης σπουδών διατίθεται ένα εξάμηνο για πρακτική άσκηση σε κάποιο Γυμνάσιο, ώστε να αποκτήσουν μια καλή πρακτική και επαγγελματική κατάρτιση. Σε γενικές γραμμές, όμως, οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί δεν προετοιμάζονται επαρκώς για το επάγγελμα που θα ασκήσουν αργότερα. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι ακόμα και οι έξι φάσεις της πρακτικής άσκησης (σε δύο από αυτές οι ασκούμενοι εκπαιδευτικοί επισκέπτονται το σχολείο μια φορά την εβδομάδα το πρωί και παρακολουθούν διδασκαλίες σε μαθήματα που πρόκειται να διδάξουν, ενώ στις υπόλοιπες τέσσερις το επισκέπτονται καθημερινά για τρεις συνεχόμενες εβδομάδες) αδυνατούν να προσφέρουν μια προσανατολισμένη στην πράξη εκπαίδευση, καθώς και μια επαρκή κατάρτιση για το επάγγελμα που θα ασκήσουν αργότερα.

Θα μπορούσε, λοιπόν, κανείς να υποθέσει ότι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της πρώτης φάσης δεν είναι και τόσο προσανατολισμένη στην πράξη, μια που η εκπαίδευση των 3-4 ημερών την εβδομάδα στη σχολική πρακτική άσκηση και των 1-2 ημερών που γίνεται σε θεωρητικά σεμινάρια υπό την εποπτεία των κρατικών αρχών (σχολικών συμβούλων) δεν λαμβάνει χώρα στην πρώτη, αλλά στη δεύτερη φάση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Αξιοπρόσεχτο, όμως, είναι και το γεγονός ότι ακόμα και η δεύτερη φάση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, που πραγματοποιείται σε σχολεία και σε σεμινάρια υπό την ευθύνη των στελεχών εκπαίδευσης, δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις μιας στην πράξη προσανατολισμένης εκπαίδευσης. Ασκείται μεγάλη πίεση για την επίδοση και τις εξετάσεις στις οποίες υποβάλλονται, ενώ οι αποκτηθείσες γνώσεις των μελλοντικών εκπαιδευτικών διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό ως προς την ποιότητα και τη θεματική τους. Οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί αποκτούν κυρίως εκείνη τη γνώση, την οποία οι πανεπιστημιακοί τους δάσκαλοι θεωρούν σημαντική, εκείνη τη γνώση που σχετίζεται με τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των πανεπιστημιακών δασκάλων, γεγονός που πολλές φορές οδηγεί στο να έρχεται αντιμέτωπη η θεωρία με την πράξη. Αυτό σημαίνει ότι οι αποκτηθείσες πανεπιστημιακές γνώσεις βρίσκονται σε συνάρτηση με τις γνώσεις των μαθημάτων που παρακολουθούν στο Πανεπιστήμιο, όπου, όμως, το Πρόγραμμα Σπουδών προβλέπει έναν ορισμένο αριθμό εκπαιδευτικών θεμάτων τα οποία πρέπει να διδαχθούν. Παρόλα αυτά, στις προφορικές εξετάσεις ο εξεταζόμενος μελλοντικός εκπαιδευτικός προσανατολίζεται κατά κύριο λόγο στα θέματα στα οποία είχνε βαρύτητα ο εξεταστής καθηγητής.

Σε ποιες απαιτήσεις όμως πρέπει να ανταποκρίνεται κυρίως μια επαγγελματικά προσανατολισμένη εκπαίδευση εκπαιδευτικών;

Θέση

Η εκπαίδευση για την οποία γίνεται εδώ λόγος –και η όποια κατάρτιση συνδέεται με αυτήν– οφείλει να λαμβάνει υπόψη, να αναλύει και να δομεί την ένταση που υπάρχει ανάμεσα στον επιστημονικό στοχασμό της επαγγελματικής πράξης, δηλαδή της επαγγελματοποίησης, και στην απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων, ώστε να τη μετατρέψει αποτελεσματικά σε διαχειριστική ικανότητα.

Ο χώρος εκπαίδευσης εκπαιδευτικών όλων των σχολικών βαθμίδων είναι και παραμένει το Πανεπιστήμιο.

Η κατάρτιση και η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών βρίσκονται πάντοτε σε μια διεκυστίνδα δύο πόλων: οι σπουδές πρέπει να αποτελούν διαμεσολαβητή ανάμεσα σε μια επιστημονική κατάρτιση (παιδαγωγική, ψυχολογική και εξειδικευμένη διδακτική γνώση και πράξη, διεπιστημονική/διαθεματική εργασία, εργασία με project και δράση αλληλεπίδρασης) και στην απόκτηση επαγγελματικών προσόντων (διδακτικές, μεθοδολογικές και πρακτικές ικανότητες, παιδαγωγικοί συλλογισμοί και ικανότητες αλληλεπίδρασης), όπου όμως η Παιδαγωγική Επιστήμη ή οι Επιστήμες της Αγωγής (χρησιμοποιούνται ως συνώνυμα) διαδραματίζει με τους επιστημονικούς της κλάδους της Γενικής Παιδαγωγικής (Ιστορία της Εκπαίδευσης, Κοινωνικοποίηση και Ανθρωπολογία) και της Σχολικής Παιδαγωγικής (Θεωρίες για το Σχολείο, Εκπαιδευτικά Συστήματα και Γενική Διδακτική) ένα σπουδαίο ρόλο.

Η επιστημονική κατάρτιση, όσον αφορά στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού στη Γερμανία, είναι αναμφισβήτητη, αποτελεί δηλαδή μια προϋπόθεση εκ των ων ουκ άνευ. Τα προβλήματα τα οποία βιώνει το Πανεπιστήμιο τα τελευταία χρόνια με την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων, επέδρασαν αποτελεσματικά με τη δημιουργία σαφών δομών. Σε ορισμένα Πανεπιστήμια ιδρύθηκαν τα ονομαζόμενα «Κέντρα Εκπαιδευτικών», τα οποία είναι υπεύθυνα για την οργάνωση των περιεχομένων των μαθημάτων των Προγραμμάτων Σπουδών της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, όπου στο πλαίσιο της υπάρχουσας πανεπιστημιακής δομής παρέχουν στους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς δυνατότητες να βρουν την ταυτότητά τους. Αυτό συμβαίνει στα κρατίδια Brandenburg, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Sachsen-Anhalt.

Μια πρόταση που είχε γίνει πριν από λίγα χρόνια από το κρατίδιο του Niedersachsen και την οποία βρήκαν αρχικά ενδιαφέρουσα και άλλα κρατίδια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, να γίνεται δηλαδή η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στις Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές, δεν συζητείται άλλο πια σήμερα. Στο κρατίδιο του Baden-Württemberg, η **εκπαίδευση των εκπαιδευτικών** του Δημοτικού Σχολείου, του Κύριου και του Πρακτικού Σχολείου, **καθώς και η διδακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών** του Γερμανικού Γυμνασίου (η εκπαίδευση αυτών γίνεται στο Πανεπιστήμιο) καθώς και της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (η εκπαίδευση αυτών γίνεται στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο) υλοποιούνται στις Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές. Το γεγονός αυτό ενδυνάμωσε σθεναρά τη θέση των Ανώτατων Παιδαγωγικών Σχολών, συνέβαλε στο να αποκτήσουν το ίδιο κύρος με τα Πανεπιστήμια του αγγλοσαξονικού χώρου και στο να αποκτήσουν το δικαίωμα της υφηγεσίας (να κάνουν δηλαδή οι διδάκτορες υφηγεσία), ενώ τους έδωσε επίσης τη δυνατότητα και το δικαίωμα να γίνουν στο μέλλον Πανεπιστήμια για Παιδαγωγικές Σπουδές, Παιδαγωγικά Πανεπιστήμια, που σήμερα ελάχιστα κατέχουν τον τίτλο «University of Education».

Θα ήταν ιδιαίτερα κοντόφθαλμο και θα αποτελούσε εμπόδιο στο μέλλον, αν επιχειρούσε κανείς να περιορίσει την επιστημονική πλευρά του Προγράμματος Σπουδών της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Ακριβώς το αντίθετο θα έπρεπε κανείς να κάνει, να ενεργήσει δηλαδή έτσι, ώστε η εκπαίδευση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όλων των σχολικών βαθμίδων να δομηθούν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζονται οι παρακάτω προϋποθέσεις:

1. Η βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών να είναι κοινή για τους εκπαιδευτικούς όλων των σχολικών βαθμίδων και να συμπληρώνεται με καινούργια μέτρα (μοντέλα)

- Οι εκπαιδευτικοί και των δύο σχολικών βαθμίδων έχουν ανάγκη από βιωματικές γνώσεις της Παιδαγωγικής Επιστήμης, και ιδιαίτερα των επιστημονικών κλάδων της Γενικής και της Ειδικής Διδακτικής. Στις γνώσεις αυτές πρέπει να προστίθενται κατά καιρούς για κάθε ηλικίας παιδιά ειδικά μέτρα, ώστε να είναι σε θέση οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί να εργάζονται κατάλληλα με παιδιά και με νέους μιας ορισμένης ηλικίας. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να σχετίζονται και με εξειδικευμένες γνώσεις από τη γνωστική περιοχή της Εξελικτικής Ψυχολογίας και της Διδακτικής των γνωστικών αντικειμένων. Θα πρέπει επίσης

να προσφέρονται στους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς για τη βελτίωση της κατάρτισης τους και άλλα επιπρόσθετα μέτρα που θα σχετίζονται με την τεχνική της διάλεξης, με την τεχνική της συζήτησης, με την εξέλιξη της προσωπικότητας κλπ.

- Η διάρκεια των σπουδών για τους εκπαιδευτικούς όλων των σχολικών βαθμίδων να είναι ίδια.
- Οι γνώσεις και οι ικανότητες που αποκτούν οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί κατά τη διάρκεια των σπουδών τους δεν πρέπει να τους καθιστούν ικανούς μόνο να διδάσκουν και να εκπαιδεύουν, αλλά και να μπορούν να μεταφερθούν και σε άλλα κοινωνικά πεδία, να μπορούν να τις εφαρμόσουν και σε άλλες επιστήμες οι οποίες έχουν να κάνουν με την αλληλεπίδραση, την αγωγή, τη μόρφωση, την κοινωνικοποίηση και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Ερευνητική μάθηση: σπουδές προσανατολισμένες σε σχέδια εργασίας

- Το να δίνει κανείς τη δυνατότητα σε όλους τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν σε σχέδια εργασίας τους καθιστά ικανούς να ελέγχουν από μόνοι τους στην πράξη τις θεωρητικές θέσεις. Με τη βοήθεια ενός σχεδίου εργασίας είναι σε θέση οι ασκούμενοι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί να αντιληφθούν το νόημα και την ωφέλεια που μπορούν να έχουν οι θεωρίες σε πρακτικές ενέργειες. Στους εκπαιδευτικούς είναι πολύ διαδομένη η απογοήτευση, η προκατάληψη που υπάρχει απέναντι σε παιδαγωγικές θεωρίες και παιδαγωγικά μοντέλα και στα εξειδικευμένα παραδείγματα. Τις θεωρητικές γνώσεις που αποκτούν οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί κατά τη διάρκεια των σπουδών τους τις θεωρούν οι περισσότεροι ως μη ωφέλιμες, ως περιττές για το εκπαιδευτικό επάγγελμα που θα ασκήσουν αργότερα. Αυτό είναι ένα βασικό σημείο που δείχνει ότι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών δεν μπόρεσε μέχρι σήμερα να καταφέρει να βρει μια λογική ισορροπία ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη.
- Μια προχωρημένη θέση για το ζήτημα αυτό προωθεί το Πανεπιστήμιο του Αμβούργου, όπου οι φοιτητές στο πλαίσιο των διπλωματικών τους εξετάσεων δουλεύουν με ερευνητικά σχέδια εργασίας. Αυτό το υποδειγματικό εγχείρημα θα έπρεπε να επεκταθεί περισσότερο και να γίνει πιο καρποφόρο για όλη τη διάρκεια των σπουδών τους.

2. Διαμόρφωση και εξέλιξη της προσωπικότητας και ικανότητες αλληλεπίδρασης

- Το να εργάζεται κανείς σε ένα σχολείο σημαίνει ότι θα πρέπει να παρέχει τη δυνατότητα να αναπτυχθούν καλές διαπροσωπικές σχέσεις.
- Επαγγελματικές σχέσεις ανάμεσα σε μαθήτριες και μαθητές, γονείς, διευθυντές σχολικών μονάδων, στελέχη διοίκησης, σε εξωσχολικούς παράγοντες, απαιτούν και προϋποθέτουν πάντα έναν εκπαιδευτικό που είναι εφοδιασμένος με ικανότητες αλληλεπίδρασης. Τα προγράμματα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών οφείλουν να δίνουν την ευκαιρία στους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς να αποκτούν τις απαραίτητες προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες, ώστε να μπορούν να τις εφαρμόζουν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη Γερμανία και γενικά η εκπαίδευση, όπως την απαιτεί και η Ευρώπη, οφείλει να έχει ως βάση της, αν θέλει να έχει αποτελεσματικότητα το επάγγελμα του εκπαιδευτικού στο μέλλον, τα βιογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων στο σχολείο, τη λύση των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν κατά την πρακτική άσκηση και επαλύθησαν, τις προτάσεις που έγιναν κ.λπ. Η εκμάθηση και η εξάσκηση ικανοτήτων για την προετοιμασία και για την πράξη, η εξάσκηση στη χρήση του λόγου και της επικοινωνίας αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των βασικών εφοδίων των επαγγελματιών εκπαιδευτικών όλων των σχολικών βαθμίδων.

3. Εμπειρίες και συλλογισμοί: βάση για καινοτομίες και για επαγγελματικό συλλογισμό

- Η σχολική πρακτική εκπαίδευση πρέπει να μείνει άρρηκτα συνδεδεμένη με τη θεωρητική κατάρτιση. Αν θελήσει κάποιος να επιδιώξει να αποκτήσει η πρακτική άσκηση μεγάλη αξία, πρέπει να την προετοιμάσει τόσο πριν από την εκτέλεσή της όσο και να την επεξεργαστεί μετά απ' αυτήν. Ο κεντρικός σκοπός μιας πρακτικής άσκησης πρέπει να διακρίνεται από δύο όψεις:
 - Όταν αναλαμβάνει κανείς να παίξει το ρόλο του εκπαιδευτικού, δοκιμάζεται η προσωπικότητά του ως εκπαιδευτικού και ξεδιπλώνονται οι υπάρχουσες ικανότητες και δυνάμεις του.
 - Στα σεμινάρια (κρατικά) που γίνονται υπό την επίβλεψη των σχολικών συμβούλων δείχνουν και ελέγχουν επίσης οι ασκούμενοι τις παιδαγωγικές και διδακτικές ικανότητες που είχαν αποκτήσει

στο Πανεπιστήμιο κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. Κατά την πρακτική άσκηση δεν είναι τόσο σπουδαίο να πετυχαίνουν οι ασκούμενοι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί μια πολύ καλή διδασκαλία, από άποψη παιδαγωγική, διδακτική, μεθοδική, αλλά είναι σπουδαίο να μάθουν πώς να επεξεργάζονται και να αξιοποιούν την εμπειρία που απέκτησαν, ώστε να την καταστήσουν καρποφόρα για δικό τους όφελος.

Η (διά βίου) μάθηση που αποκτάται μέσω των λαθών, τα οποία οφείλονται είτε στον παράγοντα μάθημα είτε στον παράγοντα άνθρωπο, ενδεχόμενες αποτυχίες που έχει ένας εκπαιδευτικός κατά την επικοινωνία του με τους μαθητές ή κατά την εκτέλεση της διδασκαλίας, η οποία δεν αποκλείεται να βασίζεται σε ένα λογικό θεωρητικό πλάνο, αλλά ίσως να μην έχει λάβει υπόψη της, όσο θα όφειλε, το βαθμό κοινωνικοποίησης των μαθητών της σχολικής τάξης, χαρακτηρίζονται ως κάτι το πολύ αναγκαίο για την ύπαρξη του εκπαιδευτικού επαγγέλματος. Το γεγονός αυτό θεωρείται αναγκαίοτατο για την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών στο μέλλον.

4. Τοποθέτηση θεμελίων για τη διά βίου μάθηση

- Η εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρέπει σήμερα να χαρακτηρίζεται και να εξασφαλίζεται από το γεγονός ότι η προσωπική ανάπτυξη και ικανότητα, καθώς και η εκπαίδευση για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, είναι ισόβιες διαδικασίες μάθησης. Απομάκρυνση από τη στατικότητα στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σημαίνει ότι οι φοιτητές πρέπει να γνωρίσουν βασικά θεμέλια μάθησης, με τα οποία θα μπορέσουν στο μέλλον να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην άσκηση του επαγγέλματός τους. Τέτοια είναι:
 - Η ικανότητα για αυτοκριτική, συνδυασμένη με τη συνεχή απόκτηση ατομικών και κοινωνικών ικανοτήτων.
 - Η μεθοδική ειλικρίνεια, που καθιστά δυνατή τη διαφορετική αντίδραση προς διαφορετικές ομάδες διδασκαλίας.
 - Η ικανότητα για ανάλυση τύπων μάθησης και των αντίστοιχων πορειών (μεθόδων) μάθησης.
 - Η εργασία με ομάδες, ο σχεδιασμός, η θέληση και η ικανότητα να διεκπεραιώνουν και να αξιολογούν.
 - Η ικανότητα να κατατάσσουν επίκαιρες συζητήσεις σε ήδη υπάρχοντα παιδαγωγικά μοντέλα σκέψης ή σε μοντέλα σκέψης που πρέπει

να δημιουργηθούν, και να μπορούν να αξιολογούν τα αποτελέσματα για την πράξη.

5. Σχολική Παιδαγωγική, σύνδεση ανάμεσα στην επιστημονική και διδακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών

- Η κατάσταση που επικρατεί στο Πρόγραμμα Σπουδών της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών για τον κλάδο της Ειδικής Διδακτικής πρέπει να αλλάξει, γιατί θεωρείται παραμελημένος κλάδος των Ειδικών Επιστημών. Πρωταρχικός στόχος θα έπρεπε να είναι το να γίνουν οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί ικανοί να επεξεργάζονται θεμελιώδη εξειδικευμένη γνώση, να σκέφτονται, να μπορούν να την εντάξουν (τη γνώση) σε επιστημονικά συμφραζόμενα και να προάγουν τη διαδικασία της κατανόησης. Οι Ειδικές Επιστήμες θα έπρεπε να πηγαίνουν χέρι με χέρι με την Ειδική Διδακτική, καθώς βασικό σημείο κατά τη διδασκαλία δεν είναι το περιεχόμενο της επιστήμης, αλλά η παροχή περιεχομένων:
 - Οι μαθητές και οι μαθήτριες αποτελούν το κέντρο της παιδαγωγικής και της διδακτικής σκέψης. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να προσεγγίζει κανείς κάθε ειδική συζήτηση –είτε επιστημονική είτε διδακτική– από τη θέση του σωκρατισμού και να μπορεί να συλλογίζεται. Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρέπει στοχεύουν σε ένα σχολείο, στο οποίο όλοι οι συμμετέχοντες αισθάνονται άνετα, στο οποίο αναπτύσσεται ένα παραγωγικό σχολικό κλίμα και, συναφές με τα προηγούμενα, στο οποίο κυριαρχεί ένα είδος σχολικής ζωής που προωθεί τη μάθηση. Το ότι αυτό όμως εξαρτάται πάντα από ένα Σύλλογο Διδασκόντων, ο οποίος σκέφτεται και πράττει παιδαγωγικά, το έχει δείξει η έρευνα εδώ και χρόνια. Κοινές συναντήσεις σ' έναν ουδέτερο τόπο μπορούν συχνά να οδηγήσουν σε μια ελεύθερη συζήτηση, σε προβληματισμό και σε λύση των προβλημάτων. Κυρίως νέοι εκπαιδευτικοί εκπαιδευτούν τέτοιες προσφορές του Συλλόγου Διδασκόντων ιδιαίτερα.

6. Η εύρεση, η ανάλυση και η αντικατάσταση παιδαγωγικών και ανθρωπολογικών θέσεων

- Στο πλαίσιο των (σχολικών) παιδαγωγικών σπουδών θα πρέπει οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί να γνωρίσουν σχετικές παιδαγωγικές και ειδικές ανθρωπολογικές θέσεις και να μπορούν να ορίσουν και να

διαμορφώσουν μια δική τους, προσωπική στάση. Το να υπερασπίζεται κανείς δικές του θέσεις, σημαίνει πάντα να μπορεί να δικαιολογεί τις παιδαγωγικές του πράξεις και να τις «νομιμοποιεί» από ανθρωπολογική και ψυχολογική άποψη, και αυτό είναι κάτι που απαιτείται καθημερινά στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού:

- Το να μπορεί κανείς να παίρνει θέση σε παιδαγωγικά και ανθρωπολογικά προβλήματα και να ψάχνει αποδεκτές οδούς λύσεων, που να δίνουν εναλλακτικές προτάσεις, απαιτεί ευλιγισία της προσωπικότητας του εκπαιδευτικού, εξάσκηση στη λήψη αποφάσεων και ετοιμότητα για καινοτομίες, ταυτόχρονα με την κριτική-παραγωγική ενασχόληση με διαφορετικές παιδαγωγικές αρχές και θέσεις. Θεωρητικά, τα Πανεπιστήμια δεν προετοιμάζουν αρκετά προς αυτή την κατεύθυνση, στην ουσία δεν προετοιμάζουν καθόλου. Το λεγόμενο «σχ της πράξης» θα έπρεπε να ανήκει στο παρελθόν (θα έπρεπε, δηλαδή, να είχε ξεπεραστεί κατά τη διάρκεια των πανεπιστημιακών τους σπουδών και όχι όταν διορίζονται στην εκπαίδευση).

7. Παροχή ικανοτήτων για ένα μελλοντικό, με νέο τρόπο σκεπτόμενο Σχολείο

- Η (εσωτερική) σχολική εξέλιξη, το σχολείο ως «χώρος μάθησης» και το σχολικό μόνιτζμεντ αποτελούν εδώ και πολύ καιρό, εξαιτίας της σημασίας τους και της επικαιρότητάς τους, τον κεντρικό άξονα της παιδαγωγικής εξειδικευμένης βιβλιογραφίας και της θεματικής της επεξεργασίας και της ανάλυσης κατά τη διάρκεια των σπουδών της εκπαίδευσης των μελλοντικών εκπαιδευτικών:
 - Τα σχολεία θα έχουν στο μέλλον ένα πιο ευρύ και πιο οικονομικό προσfil εργασίας απ' ό,τι έχουν σήμερα, το οποίο θα προσανατολίζεται στις ανάγκες της κοινωνίας. Η συνεργασία και η ομαδική εργασία, οι εκπαιδευτικοί ως οργανωτές των διαδικασιών διδασκαλίας και μάθησης, η αποτελεσματική εσωσχολική επικοινωνία και δράση, οι συμβουλευτικές και πρακτικές ικανότητες απέναντι σε μαθητές/τριες και γονείς, η κοινή ανάπτυξη και διαμόρφωση μιας σχολικής κουλτούρας - όλα αυτά μπορούν να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν από κοινού, μόνο όταν ο Σύλλογος Διδασκόντων είναι σε θέση να σκέφτεται και να εργάζεται με τρόπο καινοτόμο, παραγωγικό και οργανωτικά οικονομικό.

- Για την παραπάνω μεταβολή χρειάζεται να έχουν οι εκπαιδευτικοί μια σαφή και δομημένη αντίληψη περί ενός σχολείου προσανατολισμένου στο μαθητή και στη γεωγραφική του θέση καθώς και στις βασικές εκπαιδευτικές τους αξίες.
- Οι σχολικοί φορείς και οι διδάσκοντες έχουν ανάγκη την απόκτηση ικανοτήτων που θα τους καταστήσουν ικανούς να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις για οργανωτικά, πρωτοποριακά και διαμορφωτικά καθήκοντα και να τα χειριστούν με την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και παιδαγωγικό έρωτα. Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού θα μπορούσε κανείς να το εξισώσει με την εικόνα ενός καλλιτέχνη. Και η διδασκαλία είναι μια τέχνη με την ευρύτερη έννοια, όχι μόνο μια διδακτική τέχνη.

Αν αυτές οι απαιτήσεις για την εκπαίδευση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ληφθούν σοβαρά υπόψη και πραγματοποιηθούν με συναίσθημα και γνώση, απαιτούνται πολυσχιδείς δομικές και σχετικές με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης αλλαγές. Σ' αυτές συμπεριλαμβάνονται πρωτίστως οι εξής:

- Η διτρωτική εκπαίδευση είναι δομικά ένα μοντέλο του 19ου αιώνα. Διατηρήθηκε μέχρι σήμερα, όπως όμως αποδεικνύεται, δεν είναι αποδοτική για τους εκπαιδευόμενους, αλλά αποτελεί πρωταρχικά μια απόφαση των υπουργείων και των κρατικών και πολιτικών συμφερόντων. Ιδιαίτερα τα Πανεπιστήμια που είναι αρκετά αυτόνομα, όσον αφορά στην έρευνα και τη διδασκαλία, θα έπρεπε με τη φήμη τους να αναμειχθούν σε πιο έντονο βαθμό στην προσανατολισμένη στην πράξη διαδικασία και να τους δοθεί μεγαλύτερο μερίδιο λόγου σχετικά με το σχεδιασμό και την εφαρμογή (καθώς σήμερα είναι σε μεγάλο βαθμό αποκλεισμένα απ' αυτή τη διαδικασία). Στο εξής θα έπρεπε να αναλάβουν τα ίδια τα Πανεπιστήμια τη δεύτερη φάση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης και ενοποιημένης εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.
- Οι απαιτήσεις για την παιδαγωγική εκπαιδευτική, μορφωτική, κοινωνικοποιητική και πολιτισμική εργασία στο σχολείο και την κοινωνία, και, επομένως, για τους εκπαιδευτικούς και για τους πανεπιστημιακούς δασκάλους είναι πολύ διαφορετικές απ' ό,τι στο δεύτερο μισό του προηγούμενου αιώνα. Σήμερα χρειαζόμαστε επαγγελματίες εκπαιδευτικούς, που θα αναλύουν διαδικασίες μάθησης και θα μπορούν να τις συνοδεύουν με καινοτόμο σκέψη, που θα δουλεύουν πάνω σε

μια επιστημονική βάση, θα σκέφτονται λογικά (πράγμα που σημαίνει ότι θα αντιδρούν με βάση τη λογική και το νου), που θα αναπτύσσουν διαρκώς τις επαγγελματικές τους ικανότητες και θα εμβαθύνουν στο πλαίσιο μιας διά βίου μάθησης.

Πρόταση για την εκπαίδευση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα

Αν θελήσει κανείς να συσχετίσει τα όσα ισχύουν στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη Γερμανία με την επικρατούσα κατάσταση στην Ελλάδα, προκύπτουν τα εξής:

- Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση για όλους τους εκπαιδευτικούς πρέπει να λαμβάνει χώρα στα Πανεπιστήμια και να παραμένει ενσωματωμένη σ' αυτά.
- Τα περιεχόμενα των μαθημάτων των Προγραμμάτων Σπουδών στα Πανεπιστήμια πρέπει να προφέρουν εξειδικευμένες και παιδαγωγικές-ψυχολογικές, όπως και γενικές και ειδικές διδακτικές ικανότητες, που να είναι προσανατολισμένες στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού και που δεν θα παραβλέπουν τη σχολική πραγματικότητα και τα προβλήματα των νέων (βία, συγκρούσεις, κίνδυνοι φυγής κ.λπ.), καθώς και τα ενδιαφέροντα της νέας γενιάς.
- Αυτό οδηγεί σε μια μονοφασική εκπαίδευση με ενσωματωμένο έναν ολόκληρο χρόνο πρακτικής άσκησης, όπου οι ασκούμενοι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί θα προετοιμάζονται επιστημονικά και εξειδικευμένα για το επάγγελμά τους σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο, με τη σχολική μονάδα και με τους μέντορες.
- Οι σπουδές πρέπει να είναι ευέλικτες, ώστε να δίνουν τη δυνατότητα στον μελλοντικό εκπαιδευτικό να ακολουθεί και άλλους δρόμους που θα τον καθιστούν ικανό να εισχωρεί και σε άλλα κοινωνικά πεδία. Αυτό μπορεί να συμβεί μέσω των μορφών επέκτασης των σπουδών όσον αφορά συγκεκριμένους τομείς παιδαγωγικών ή εξειδικευμένων περαιτέρω προσόντων, αλλά εδώ εννοούνται κυρίως μέτρα στο πεδίο του δημόσιου χώρου, του μόνιμης, των δημοσίων σχέσεων, του μάρκετινγκ, της διοίκησης κ.λπ. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να επεκταθεί η προσφορά ικανοτήτων σε ό,τι αφορά άλλα πεδία σπουδών και ότι ο μελλοντικός εκπαιδευτικός πρέπει να είναι σε θέση να βλέπει πέρα απ' το στενά ορισμένο οπτικό του πεδίο.

Η θέση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στο Πανεπιστήμιο δεν μπορεί να εκτιμηθεί αρκετά και οι υπάρχουσες παραδοσιακές δομές απειλούνται να πάρουν ένα τέλος. Μια μεταρρύθμιση δεν θα έπρεπε να γίνει με την παράταση των σπουδών, αλλά μέσω των ερωτημάτων «Ποια περιεχόμενα στις σπουδές της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών δεν προσφέρονται επαρκώς ή και καθόλου, λαμβάνοντας υπόψη τη νέα κοινωνία πολιτών, την κοινωνία της πληροφορίας;», «Ποιος και ποια εκπαιδευτικά ιδρύματα δοκιμάζουν τα καινούργια υπό κατάρτιση Προγράμματα Σπουδών, πώς και από πότε; Ποια καινοτόμος ομάδα προετοιμάζει τους νέους εκπαιδευτικούς; Πώς ακολουθεί η γενίκευση των καινούριων διαμορφωμένων σπουδών εκπαίδευσης; Πού τίθενται προτεραιότητες, π.χ. σε ένα μοντέλο για μια εκπαίδευση εκπαιδευτικών με διαβάθμιση, σε ένα μοντέλο με ένα κοινό πρόγραμμα βασικών σπουδών, με ειδικά προγράμματα για την επιμόρφωση των καθηγητών..., χρονική παράταση μέρους των Σπουδών που αφορά στην Παιδαγωγική – και τελικά στις επιστήμες που προσανατολίζονται στις νέες τεχνολογίες, στις Κοινωνικές Επιστήμες, στις επιστήμες των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, της Ψυχολογίας κ.λπ.

Ακόμη, ερωτήματα σχετικά με τη διάρκεια των σπουδών, των κατευθύνσεων, της σύνδεσης με άλλα επαγγέλματα (παροχή ικανοτήτων) –μηχανικοί, πληροφορικοί του Τεχνικού και Τεχνολογικού Πανεπιστημίου– είναι σημαντικά ερωτήματα που αφορούν σε μια μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, και τέλος πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι γενικεύσεις ευρωπαϊκών κατευθύνσεων/πτυχίων (bachelor, master).

Τέλος, θα προκύπτει όλο και πιο συχνά το ερώτημα, αν χρειάζεται κανείς ένα αυτόνομο Παιδαγωγικό Πανεπιστήμιο ή αν θα έπρεπε να ενσωματωθούν στο Πανεπιστήμιο όλες οι σπουδές. Και τα δύο μοντέλα υφίστανται στη Γερμανία με μεγάλες περιόδους δοκιμής, όπου το μοντέλο της ενσωμάτωσης έχει πραγματοποιηθεί μέχρι το 2003 σε 15 Ομοσπονδιακά κρατίδια, με εξαίρεση αυτό του Baden-Württemberg. Το κρατίδιο του Αμβούργου ήταν ο τόπος μιας κοινής εκπαίδευσης εκπαιδευτικών στο Πανεπιστήμιο ήδη από τη δεκαετία του 1920¹.

ΠΑΡΑΠΟΜΗΣ

1. Η διάλεξη αυτή έλαβε χώρα στις 4 Φεβρουαρίου 2004 στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών του Τομέα Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. και μεταφράστηκε από τον Κωνσταντίνο Δ. Χατζηρόμιο, πτυχιούχο του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ.